

Voorwoord

Tegen het einde van het jaar maken niet alleen wij, maar ook de media een overzicht van de gebeurtenissen in het afgelopen jaar. Op de radio kunnen we de Top Honderd horen, het Journaal komt met het Jaaroverzicht. Het Brabants Dagblad presenteerde al begin november een hele bijzondere Top Tien: die van de Nederlandse tradities. Verrassend is misschien toch wel, dat het zetten van de kerstboom op nummer 2 staat en het bakken van oliebollen met oud en nieuw op nummer 4. Een kleine selectie uit de andere 90 geeft het volgende beeld: Driekoningen zingen (17), naar de kerk gaan (29), Allerzielen (49), Mariaverering (61), bidden voor het eten (67), kaarsje opsteken voor een heilige (68), processies (82), bijgeloof (96), eerste communie (98). Iedereen zal hierin zijn eigen interpretaties lezen of er zijn eigen conclusies uit trekken. Opmerkelijk is in ieder geval dat er nogal wat kerkelijke en religieuze tradities in de Top Honderd zitten. Van sommige dacht je misschien dat ze nog nauwelijks bestonden, van andere verbaast het je wellicht dat ze zo ‘hoog’ of zo ‘laag’ scoren. Maar in dromen en leven is nu eenmaal niets onmogelijk, stond laatst op een ‘gelukssnoepje’ te lezen.

De kersttijd is van oudsher een tijd waarin allerlei tradities een plek hebben. Een tijd waarin het terugkerend licht het donker van de winter weer begint te verdrijven. Een tijd waarin de geboorte van een Kind vrede en gerechtigheid voor ieder van ons aankondigt. Een tijd om van een goed boek of mooie muziek te genieten. Of met elkaar de gebeurtenissen van het afgelopen jaar nog eens in herinnering te halen. Een tijd van rust en bezinning. Tijd voor jezelf, je gezin, je familie. We wensen iedereen een zalig Kerstmis, een goede jaarwisseling en een gezegend nieuw jaar toe.

Redactie

Het mooiste kerstcadeau

Hij is net tien maanden oud. Van Kerstmis, kerstboom en kerstdiner snapt hij nog niets. Van cadeautjes ook niet. Iedere keer als er weer wat voor hem wordt uitgepakt en op de grond belandt, kijkt hij stomverbaasd op en snapt niet waar het allemaal vandaan komt. Het knisperende papier is trouwens veel interessanter dan de inhoud ervan. Er zijn cadeautjes voor iedereen. En iedereen is ook blij met wat hij gekregen heeft.

Voor mij was er één heel speciaal cadeau. Een onbewust cadeau. Niet ingepakt, geen strik, geen knisperend papier. Het waren twee kinderoogen die vanaf mijn schoot in totale verwondering keken naar de brandende kaarsen. Onbeweeglijk, met open gezakt mondje keek hij ernaar. En toen even naar mij. Dat was mijn mooiste kerstcadeau. De onschuld van een klein manneke dat nog helemaal aan het begin van het grote leven staat, dat nog alles te verwachten heeft en nog niets beseft van wat hem allemaal te wachten staat. Onwetend van oorlog, dood en verderf, haat, discriminatie, verdriet, ziektes en al die andere dingen die een mens in de loop van zijn leven tekenen. Met de zekerheid dat er altijd iemand is die van je houdt en voor je zorgt.

Wij volwassenen maken van Kerstmis vaak een raar feest. We eten ons misselijk, kopen met zijn allen voor miljoenen aan cadeautjes en maken van het versieren van ons huis een wedstrijd. Sissi, Annie en The sound of music spugen vanaf de beeldbuis hun zwijmelende verhalen de huiskamer in. En het nieuws meldt weer allerlei ellende. En intussen draaien we de kalkoen nog een keer, zodat hij niet zwart blakert. Bij de oliebollenkraam schalt een luidspreker keihard “Stille nacht”, dwars door het oorverdovend kabaal van het winkelend publiek. Een aantal mensen gaat naar de nachtmis. Het is voor velen de enige keer in het jaar dat ze de kerk bezoeken. Maar het hoort nu eenmaal bij Kerstmis. En na afloop thuis worstenbroodjes eten, want dat hoort ook zo.

2008 jaar geleden was er ook zo'n heel klein kind. In zijn oogjes werd niet het kaarslicht, maar het licht van de sterren weerkaatst. Ook dat was een onschuldig manneke, dat op dat moment nog niet besepte wat het

volwassen leven Hem allemaal zou brengen. Later zou Hij de wereld het mooiste cadeau geven dat mensen zich ooit kunnen wensen. Hij moet toch minstens met Zijn hoofd schudden als hij ziet wat wij van dat cadeau gemaakt hebben en hoe wij Zijn verjaardag vieren. Met Sissi, een gebraden kalkoen en een hoop ellende op het nieuws.

Wat was ik gelukkig met die twee stralende oogjes en wat heb ik ontzettend hard gewenst dat de onschuld in die oogjes zo lang mogelijk bewaard mag blijven.

Pastoor Pieter Scheepers

Geloof in Nederland

Standaardwerk in 35 delen

De nieuwe reeks *Geloof in Nederland* geeft een overzicht van 2000 jaar geloof in Nederland in al haar veelvormigheid. De reeks is thematisch opgezet: ieder deel gaat in op een onderwerp. Eredienst bijvoorbeeld, of heilige boeken, zondagbesteding, godshuizen, kruistochten of kloosters. Alle 35 delen bij elkaar vormen een uniek standaardwerk. Ieder deel is voorzien van ongeveer 60 illustraties.

Geloof in Nederland is een uitgave van Waanders Uitgevers en Museum Catharijneconvent in Utrecht. Een deskundig redactieteam staat borg voor de kwaliteit van de inhoud.

Meer informatie: www.geloofinnederland.net

De afzonderlijke delen zijn verkrijgbaar in de tijdschriftenwinkel. Het eerste deel kost € 3,95; overige delen € 5,95.

De laatste dagen

De laatste dagen
en de laatste vragen
van het verleden jaar staan voor de deur.

De bomen kouder
en de dromen ouder
maar de verwachting nog vol gloed en kleur.

Wat wij geloven
het licht van boven
is niet te doven
stelt niet teleur.

Voor alle vragen
van alle dagen
achter de einder
achter de deur.

Michel van Ghelderode

Leren van elkaar

Een gesprek met dominee Wil van Egmond

“De Protestantse Gemeente Oisterwijk c.a. is op 11 maart 2006 voortgekomen uit de federatie (1987) van de Hervormde kerk en de Gereformeerde kerk. Het is een plurale gemeente waar ook mensen met een andere geloofsrichting lid van zijn. De kerk is de enige protestantse kerk in Oisterwijk. De leden van de kerk wonen in Oisterwijk, Udenhout, Berkel-Enschot, Haaren en Moergestel. Ook in Tilburg wonen enkele gemeenteleden. U bent van harte welkom in de zondagse diensten.”

Multireligieus

Zo worden bezoekers op de website van deze buurkerk van ons welkom geheten. En welkom voel je je direct bij de voorganger van deze kerk. Ik heb een aangenaam gesprek met dominee Wil van Egmond bij haar thuis. Een huis dat vol staat met foto's van vooral familie, literatuur en bladen. Maar ook met attributen, teksten en beelden die van andere geloofsrichtingen afkomstig zijn dan van het protestantse. Zo word je bijvoorbeeld met een sjalom begroet aan de voordeur. Vooral met haar streven naar de oecumenische vieringen of gezamenlijke bijeenkomsten laat Wil van Egmond zien dat zij gelooft in het samenkomen van en tussen verschillende geloofsrichtingen. Logisch ook wellicht, want op één stel na heeft zij in haar werkzame periode als predikant in Oisterwijk alleen maar 'gemengde' stellen getrouwd. En dat is eigenlijk niet zo vreemd voor een protestantse kerk midden in typisch katholieke omgeving als Brabant.

Kerksluitingen

Wil van Egmond is theologie gaan studeren op haar 38ste; ze was toen kerkelijk werkster in Nuenen. Haar studie combineerde ze met verschillende baantjes. Op haar 54ste werd ze predikant in Eindhoven en begeleidde daar de sluiting van een protestantse kerk; het aantal kerken ging toen in korte tijd naar beneden, namelijk van 8 naar nu 3. Na haar vertrek uit Eindhoven was er recentelijk weer een kerksluiting. Dit had ook te maken met het vertrek van Philips-personeel dat eerder vanuit het Noorden naar Brabant/Eindhoven was gekomen om in de Philips fabrieken te gaan werken. Toen er in de Philips-fabrieken minder werk kwam,

vertrokken velen van deze mensen weer terug naar 'huis' en vergrijsde de bevolking. Ook de katholieke kerken merkten dat.

Hart voor oecumene

De protestantse kerk had het toen best moeilijk in Brabant. Het tekent Wil van Egmond dat zij juist in die tijd heel bewust is gaan solliciteren in Brabant: ze heeft een enorme wilskracht om er 'gezamenlijk' het beste uit te halen en er iets moois/goeds van te maken. Niet alleen binnen de protestantse kerk; ook de oecumene heeft ze heel hoog zitten. De invloed van het katholicisme op het protestantse vindt ze mooi. Daarnaast weet ze ook de typisch katholieke elementen als boetevieringen, ziekenzalving en de symboliek in het algemeen mooi. "Daar zitten hele mooie gebruiken tussen, waarvan wij kunnen leren. En andersom zijn die er ook." Maar als je van elkaar wilt leren, moet je niet gesloten, maar open staan voor en naar elkaar. Daarom vindt Wil van Egmond het ook zo jammer dat door het terugdraaien van de oecumenische diensten veel gemengde stellen ("en die zijn er veel") nu een keuze moeten maken waar ze in de toekomst willen 'kerken' in plaats van op één of meerdere plekken gezamenlijk je geloof te kunnen vieren. En daarnaast, wat ze in de woorden van Erik Borgman ferm uitspreekt en vanuit haar hart ook zo voelt en uitdraagt: "Wie heeft nu de waarheid in pacht?" Wil van Egmond hoopt dat de gedachten rond de oecumene van de katholieke kerk in de toekomst toch weer mag veranderen.

Jongeren

Even terug naar het begin: iedereen is welkom, maar is iedereen er ook? Wil van Egmond geeft aan dat "de groep 25-40 jarigen wordt gemist. Ze zijn er wel, maar (her)kennen elkaar niet, want ze komen te weinig." De kerk doet veel voor de jongeren. "Zo wordt er van de, in verband met bijvoorbeeld een studie, vertrekkende jeugd in een kerkdienst afscheid genomen en worden ze bedankt voor alles wat ze voor de kerk hebben gedaan in de voorgaande jaren. En voor de 12-18 jarigen wordt het jaar altijd gestart met een gezamenlijk uitje. Dit jaar zijn we met zijn allen naar Amsterdam geweest en hebben daar een museum bezocht, zijn wezen waterfietsen en hebben ergens lekker gegeten." Dit jaar samen met jongeren van de Indonesische kerk in Tilburg. En ook voor de jonge

ouders worden bijeenkomsten georganiseerd, 'Kerk op Schoot' genoemd. "Met deze activiteiten willen we een lijntje met deze groepen houden. Gelukkig lukt dat ook."

Toekomst

Wil van Egmond is een druk bezet iemand. Op de maandagen is ze vrij, maar de overige dagen is ze van 's morgens vroeg tot vaak in de avond actief voor de kerk. Op mijn vraag of dit is te combineren met haar grote gezin – ik zie vele foto's in huis van haar kinderen en kleinkinderen – antwoordt ze dat familie en vrienden best lastig te combineren is met haar baan. Volgend jaar krijgt ze echter meer tijd, want in februari wordt ze 65 jaar. Om die reden zal ze per 1 juni aanstaande terugtreden als voorganger van de kerk. De tijd zal ze echter niet alleen aan familie-activiteiten besteden: ze is weer gaan studeren aan de universiteit. Een studie over geestelijke leiding aan ouderen. Daarnaast wil ze in Oisterwijk en omgeving bezien of ze richting scholen en schoolgaande kinderen iets kan opzetten met betrekking informatie verschaffen of voorlichting geven over de protestantse kerk. Geregeld krijgt Wil van Egmond hier namelijk vragen over, maar tot op heden is daarvoor niet iets structureels opgezet.

Zoals ik haar tijdens het gesprek heb leren kennen, sluit Wil van Egmond af met een uitnodigende boodschap naar onze parochianen: "Blijf ernaar verlangen om van elkaar te leren en wees nieuwsgierig naar elkaar. Er valt nog veel van elkaar te leren."

Vincent van Baaren

Evolutie, toeval of ontwerp? (3)

Door een misverstand eindigde het tweede artikel in het septemnummer helaas nogal abrupt. Daarom begint dit derde artikel over evolutie, toeval of ontwerp met het slot van het vorige.

Verwondering: toeval of ontwerp

In het vorige nummer (september 2008) hebben wij kennis gemaakt met enkele wonderen van de schepping: het fruitvliegje, de bloedstolling en de opbouw van een cel. Buiten beschouwing bleef het DNA, dat ook een wonder op zich mag worden genoemd. Dit kan niet anders dan onze verwondering en bewondering oproepen. Het zit allemaal heel knap en ingewikkeld in elkaar. Naast onze verwondering blijft onze verbazing over de ingewikkeldheid van moeder natuur. Kan dit zomaar zijn ontstaan door het pure toeval? Ja, zeggen de aanhangers van het Darwinisme. Toeval, natuurlijke selectie en variatie hebben dit allemaal mogelijk gemaakt. De evolutie laat zich leiden door het blinde toeval. Nee, zeggen de aanhangers van de ontwerpgedachte: achter dit alles zit een plan, een ontwerp. Deze complexiteit (ingewikkeldheid) kan niet ontstaan zijn door louter toeval, maar de evolutie heeft een doel en werkt volgens een plan. Een aantal aanhangers van de ontwerpgedachte (Intelligent Design) gaat er dan ook vanuit dat de ontwerper van dit alles van goddelijke huize moet komen. Vooral in Noord-Amerika treffen wij de aanhangers hiervan aan. De aanhangers van het Darwinisme (toeval, natuurlijke selectie en variatie) wijzen dit idee met kracht van de hand. Aan de evolutie komt geen God van pas. Wat betekent dit alles voor het geloof in een schepping door God?

Scheppingsverhalen

Sinds het ontwaken van de mensheid heeft de mens de schepping toegeschreven aan de goden of een God. Naast het ons bekende scheppingsverhaal uit het bijbelboek Genesis zijn er vele andere scheppingsverhalen, zoals van de Maya's uit Zuid-Amerika, uit Mesopotamië (het huidige Irak), van de Aboriginals en vele anderen. Wij beperken ons tot het joods-christelijke scheppingsverhaal. In dit verhaal is toch wel opmerkelijk dat de schrijver niet uitgaat van een schepping ineens. Alhoewel de volgorde niet geheel overeenkomt met

datgene wat de evolutie ons laat zien, is het toch opvallend dat de mens als laatste op het toneel verschijnt. Er wordt beschreven dat de mens wordt geboetseerd uit klei en leem. De vrouw wordt geboetseerd rond een rib van de man. Dit alles wordt in prachtige beeldende taal beschreven. Ondanks de paradijselijke toestand slaat het kwaad toe. De mens wordt geconfronteerd met zijn/haar tekortkomingen, met de weerbarstigheid van zijn/haar natuur en de natuur om hen heen. Opvallend is dat men hetzelfde patroon terug vindt in de andere scheppingsverhalen. Ook daar een strijd tussen goed en kwaad, waarbij het er soms hard aan toe gaat. Zo zijn scheppingsverhalen ook een weergave van de strijd tussen goed en kwaad, een strijd die tot op de dag van vandaag voortduurt. Het scheppingsverhaal is geen natuurwetenschappelijke weergave van het ontstaan van de kosmos, de aarde en het leven. Het probeert de weerbarstigheid van het leven en de natuur te verklaren en onder de knie te krijgen.

Theologie

Binnen christendom is de evolutietheorie aanvankelijk met kracht van hand gewezen. Vaticanum II kwam schoorvoetend tot de erkenning van deze theorie mede onder druk van de feiten. Hoe moeten wij ons de schepping voorstellen in het licht van de evolutietheorie?

In de theologie merkt men steeds meer op dat er geen tegenspraak hoeft te bestaan tussen de evolutietheorie en de scheppingsleer. De directeur van de Vaticaanse sterrenwacht (een pater jezuiet), merkte onlangs op dat het mogelijk is dat er elders in het heelal leven kan zijn. Hij voegde er aan toe dat de oerknal (Big Bang) past in de scheppingsverhalen. Het is pater Teilhard de Chardin geweest, die als een van de eersten heeft geprobeerd de evolutieleer te verbinden met de christelijke scheppingsleer. Hierop wordt in een volgend artikel nader ingegaan.

Het mysterie van het leven is nog lang niet opgelost. Wij naderen Kerstmis, waarbij wij de geboorte van de mens Jezus herdenken en vieren. Zijn goedheid en liefde voor zijn medemensen is hem duur komen te staan. Het kwaad heeft Hem gedood, maar zijn boodschap van vrede en begrip voor elkaar gaat nog steeds door de wereld. Een zalig Kerstfeest!

Ton Borsboom sr.

Vitaberna

Een website als ontmoetingsplek

Toen Jan Simons twee jaar geleden stopte met werken bij KPC Groep in 's-Hertogenbosch en met prepensioen ging, kreeg hij van een aantal collega's een website cadeau.

Uitdaging

Natuurlijk was deze website geen toevallig afscheidscadeau: Jan zat al geruime tijd in de redactie van de KPC-site en wilde op Internet al langer een soort levensbeschouwelijke supermarkt creëren, waar bezoekers een ruim aanbod van artikelen, pastoraal werkmateriaal en naslagwerk kunnen vinden en waaruit in de toekomst wellicht ook een soort virtuele ontmoetingsruimte kan ontstaan.

De website kreeg de naam 'Vitaberna' mee: van 'vita' = leven en 'taberna' = ontmoetingsruimte, kroeg, taverne, Zelf noemt hij het een ontmoetingsplek om tot leven te komen of om het leven te vieren. Je zou ook kunnen zeggen: een ontmoetingsplek om (geestelijk) gevoed te worden. Vitaberna is dus een jonge website en nog in opbouw. Maar het bezoekersaantal groeit gestaag: in november jl. kreeg de website circa 1350 hits! Kennelijk is er dus interesse voor een dergelijke site.

Levensbeschouwelijk winkelcentrum

Het gezicht van de website (de startpagina) ziet er goed en duidelijk uit. Samengevat staat er: wie zijn wij (dat zou trouwens wat duidelijker kunnen), wat willen we, wat bieden wij aan? En explicieter: we zijn een levensbeschouwelijk winkelcentrum met op dit moment vier winkels, namelijk: het Pastoraal Atelier, Levoland, de Relimarkt en het Bronnenmagazijn. De winkels zijn vanaf de startpagina te bezoeken. In het *Pastoraal atelier* vind je werkmateriaal dat direct gebruikt kan worden voor liturgische activiteiten zoals doop, huwelijk, overlijden, preken, voorbereiden van vieringen en het ontwikkelen van pastoraal beleid. Ook de teksten van alle tot nu toe verschenen nummers van *Caecilia.com* zijn in deze winkel terug te vinden!

In *Levoland* is een bescheiden overzicht te vinden van een kleine veertig andere levensbeschouwelijke websites, per site voorzien van een korte

toelichting. In deze winkel zijn ook twee levensbeschouwelijke dossiers te vinden, over Vuur en Tijd (andere dossiers zijn nog in ontwikkeling). De *Relimarkt* is te vergelijken met de winkel van Sinkel en bevat een veelheid van artikelen zoals gedichten, teksten voor specifieke gebeurtenissen in het leven van alledag, informatie over religieuze feesten en gebruiken en een indrukwekkende, mondiale verzameling afbeeldingen behorend bij de Missie-Zendingskalenders van de afgelopen 25 jaar. In het *Bronnenmagazijn* treft de bezoeker een veelheid van verwijzingen aan naar artikelen en recensies in met name levensbeschouwelijke tijdschriften voor het onderwijs en bijdragen in diverse andere publicaties en tijdschriften.

Uitbreidingswensen

De eigenaar van de website zou heel graag zien dat hij van de bezoekers zo veel mogelijk geschikte aanvullingen en adviezen met betrekking tot verbetering van de indeling, opbouw en aankleding van de site ontvangt. Uitbreiding van het 'winkelcentrum' met een 'praatcafé' zou wellicht een gewenste mogelijkheid kunnen zijn. En zo zijn er nog wel meer interessante uitbreidingen te bedenken.

Breng eens een bezoek aan Vitaberna (www.jansimons.nl) en en passant ook aan de parochie-site (www.kerksite-beu.nl). Beiden zijn het waard!

Eldert Baan

Een stad van herders en koningen

Kerstverhaal voor kinderen

In de heuvels van Bethlehem wonen herders. Overdag lopen zij met hun schapen in de velden. Op zoek naar gras. 's Avonds rusten ze uit. Dan maken ze een vuur. Om het vuur wordt gegeten. Er worden verhalen verteld. Verhalen over vroeger. Over beroemde koningen of over dappere mensen, die met leeuwen hebben gevochten.

Vanavond praten ze over koning David. Want die heeft vroeger ook in Bethlehem gewoond. En net als de mannen om het vuur is hij herder geweest. "Zó'n koning was David!" zeggen de herders en steken hun duim omhoog. "Heel wat beter dan die prulkoning van een Herodes die nu op de troon zit," zegt er een. "Koning?" moppert een ander. "Koning Herodes is helemaal geen koning. Dat is een dief. En een moordenaar." "Stil toch!" zeggen de anderen geschrokken. "Straks hoort iemand je nog. Pas maar op. Als koning Herodes ervan hoort, gaat je kop eraf."

De jongste herdersjongen begint te zingen, Een lied van koning David. De andere herders zingen mee:

*Jeruzalem, mijn lieve stad,
veertig vogels of zowat,
zingen ongehoorde dingen,
nooit meer honger,
nooit meer pijn.
Zo zal mijn Jeruzalem zijn.*

*Jeruzalem,
o vrede-stad.
Honderd dromen dromen dat.*

Opeens daalt er een engel uit de hemel. Wit als sneeuw en stralend als de zon zelf. De herders schrikken. Ze stoppen met zingen. "Schrik niet!" zegt de engel. "Want ik heb goed nieuws. De nieuwe koning is geboren." De herders beginnen door elkaar heen te praten. "Een nieuwe koning?" roepen ze. "Nieuwe koning? Waar?" De engel zegt: "Als je naar Bethlehem gaat, zul je het kindje vinden. Het ligt in een stal."

Opeens zien de herders om de engel heen een hele groep engelen. Ze zingen:

*Hoera voor God,
die in de hoge hemel woont
en herders tot een koning kroont.*

*Hoera voor God,
die vrede en de liefde leert.
God ziet de wereld omgekeerd.*

Opeens zijn de engelen verdwenen. De herders kijken elkaar aan. “Kom,” zeggen ze, “we gaan er meteen op af.” Ze rennen over het pad. Ze hebben haast. Zoiets wonderlijks willen ze meteen zien.

In Bethlehem vinden ze de stal. Daar brandt nog vuur. Naast het vuur zitten Jozef en Maria. Tussen hen in staat een voerbak, waar anders de dieren uit eten. Maar vannacht niet. Vannacht ligt er een kindje in. Het is ingestopt in de omslagdoek van Maria. De herders buigen zich over het kind. Ze vertellen aan Jozef en Maria, wat de engel hen heeft verteld. Jozef vindt het maar een gek verhaal. Een nieuwe koning geboren! Hier in deze stal? Maar Maria vindt het verhaal niet gek. Ze bergt het op in haar hart. Op een plekje waar ze het nooit zal vergeten.

De herders gaan weer terug. Naar hun schapen in de velden van Bethlehem. En als ze dicht bij het vuur kruipen, omdat de nacht zo koud is, zingen ze een lied. Het lied van de engelen.

*Hoera voor God,
die in de hoge hemel woont,
en herders tot een koning kroont.*

*Hoera voor God,
die vrede en de liefde leert.
God ziet de wereld omgekeerd.*

(uit: *Om te beginnen, bijbel voor jonge kinderen*).

De rollen omgedraaid

Onnozele kinderen, 28 december

Uit vroeger tijden dateert het gebruik om op de dag van Onnozele Kinderen (28 december) een ‘kinderbisschop’ te kiezen. Deze kinderbisschop was een kind dat voor één dag de macht en waardigheid mocht overnemen van de bisschop ter plaatse. De kinderbisschop werd niet door volwassenen, maar door kinderen zelf gekozen, die daartoe uit hun midden een kind aanwezen.

Kinderbisschop

Het ritueel begon al aan de vooravond, wanneer kinderen in grote mensenkleden gehuld in processie naar de kerk gingen, waar de kinderbisschop staf (die meestal eindigde in een zotskolf) en mijter (die vol hing met bellen) kreeg aangereikt. Vanaf dat moment was de kinderbisschop in functie, en vielen hem als tijdelijk machthebber allerlei voorrechten ten deel: de bevoegdheid om te preken, het ondervragen, belonen of straffen van werkelijke machthebbers. In de middag werd een groot feestmaal aangericht, waarop de kinderbisschop diverse geschenken uitdeelde. Tegen de avond deed hij dan plechtig afstand van zijn waardigheid.

Zottenfeest

Vooral in de middeleeuwen leidde het feest van Onnozele Kinderen tot een uitbundige folklore die rijk was aan betekenissen. Uitwassen van dit ‘zottenfeest’ waren er echter de oorzaak van, dat kerkelijke en burgerlijke overheden het feest in banen gingen leiden. Vanaf dat moment verdwijnt de figuur van de kinderbisschop geleidelijk aan. Wat uiteindelijk overbleef was een feest waarbij kinderen zich als volwassenen verkleedden en langs de deuren gingen voor lekkernijen.

Kindermoord

De historische wortels van het feest van Onnozele Kinderen gaan terug naar de kindermoord te Bethlehem: op 28 december ‘treurt’ men over het lot van deze kinderen, door de rollen en verhoudingen om te draaien, waardoor een stukje onheilsgeschiedenis voor kinderen concreet wordt

gemaakt. Het omkeren van verhoudingen is, behalve dat het leuk is voor kinderen, ook erg leerzaam voor opvoeders: dezen wordt immers even een spiegel voorgehouden hoe zij in sommige situaties met kinderen omgaan, hoe het voelt wanneer je ervaart dat iemand zeggenschap over je heeft, voortdurend allerlei zaken voor je bedisselt...

Onnozel

'Onnozel' is de middeleeuwse vertaling van het Latijnse *innocens*, dat 'onschuldig' betekent. Het woord kreeg in de loop der tijden de betekenis van 'onwetend', 'dom', 'dwaas'. Zo ging het kerkelijke feest van Onnozele Kinderen in de middeleeuwen langzaam samen vallen met het volkse Narrenfeest, dat weer zijn wortels had in de heidense midwinterrituelen.

Jan Simons

Nieuwjaar

Nieuwjaar: de dag waarop het nieuwe jaar wordt gevierd. In de westerse wereld is dit 1 januari, maar in andere culturen vaak op andere data.

Babyloniërs, Germanen en Romeinen

Lang geleden begon het nieuwe jaar bij het begin van de lente, wanneer de natuur weer tot leven kwam, of begin januari, wanneer de dagen begonnen te lengen.

De Babyloniërs brachten rond 2600 voor Christus op nieuwjaarsdag een koningsoffer. Zij meenden dat op nieuwjaarsdag de koning het mikpunt van de goden zou zijn, dus vervingen zij de koning tijdelijk door een slaaf of door een ter dood veroordeelde. Ze reden hem als koning rond en offerden hem tenslotte. Zo werd het kwaad weer een jaar afgewend.

De Germaanse oud- en nieuw-viering duurde twaalf dagen en nachten en heette 'Joelfeest'. Het Joelfeest begon op 25 december, wanneer de dagen gingen lengen, en duurde tot 6 januari: het huidige Driekoningen. Rond de achtste dag – 1 januari – viel het hoogtepunt met grote vuren, dierenoffers, veel eten en drinken.

Bij de Romeinen begon het nieuwe jaar op 1 maart, totdat Julius Caesar in 44 voor Christus de Juliaanse kalender invoerde; vanaf die tijd viel Nieuwjaar op 1 januari. De Romeinen offerden sindsdien op die dag aan de god Janus (naar wie januari is genoemd) om hem mild te stemmen voor het aankomende jaar. Dit begin van het jaar in maart komt nog tot uiting in de namen van onze maanden september ('zevende maand'), oktober ('achtste maand'), november ('negende maand') en december ('tiende maand') en in de schrikkelag, die voorkomt aan het eind van de laatste maand van het (Romeinse) jaar: februari.

Nieuwjaarsdag in het christendom

Bij de invoering van het christendom maakte de kerk een einde aan de heidense gewoonten rond deze nieuwjaarsviering. 1 Januari werd uitgeroepen tot bid- en boetedag om de besnijdenis van Jezus, acht dagen na de geboorte, te vieren. De periode van Kerst tot Driekoningen (de heidense twaalf nachten) zijn nog altijd een feestelijke periode. De

kerstboom blijft ook vaak tot na Driekoningen staan. De tradities van onze voorouders hebben dus nog steeds invloed.

De Nieuwjaarsvuren vinden we terug in de traditionele kerstboomverbrandingen. De oude vuren werden destijds gedoofd en nieuwe vuren werden ontstoken om het oude jaar te vernietigen en de komst van het licht en het nieuwe jaar te onderstrepen. Ook moesten de geesten van de overledenen en de demonen worden verjaagd die juist rond deze tijd konden opspelen. Dit verjagen gebeurde met veel lawaai, wat we nu nog terugvinden in het gebruik om rond de jaarwisseling vuurwerk en klokgelui te gebruiken..

Nieuwjaarsdagen in andere wereldgodsdiensten

Het *hindoeïstisch Nieuwjaar (Holi)* Krisjna Chaitra wordt gevierd in de lente. De datum varieert. In februari/maart vieren hindoes Phagua of het Holi-feest, vijf weken na het planten van de holika op Basant Panchami. Dit lentefeest is tevens het nieuwjaarsfeest van de Hindoes.

Het *boeddhistisch Nieuwjaar* begint op de laatste dag van de volle maan, meestal de eerste volle maan in april en duurt drie dagen.

Het *islamitische Nieuwjaar (Muharran)* is zowel de naam van de eerste dag, als van de eerste maand van de islamitische kalender. Het is op deze dag – in 2008 – 1430 jaar geleden dat Mohammed verhuisde van de stad Mekka naar de stad Medina. Islamieten beschouwen dit moment als het begin van hun jaartelling. Het islamitisch jaar telt twaalf maanmaanden en is daardoor ongeveer elf dagen korter dan het zonnejaar.

Het *joodse Nieuwjaar (Rosj Hasjana)* valt op 1 en 2 Tisjri, de eerste twee dagen van de joodse maand Tisjrie, de zevende maand van de joodse kalender. De joodse maanden wijken enigszins af van die van de algemene of Gregoriaanse kalender, doordat zij op de maancyclus zijn gebaseerd en daardoor 29 of 30 dagen duren. Om het tekort ten opzichte van de zonnejaarcyclus van 365 dagen te compenseren, wordt er eens in de zoveel jaar aan het begin van de lente een schrikkelmaand ingevoegd.

Els Panis

Meer weten over Nieuwjaar en andere feesten? Kijk dan op <http://www.beleven.org/feesten/>

Driekoningen

Hoogfeest, legende(n) én folklore

Op 6 januari vieren christenen Driekoningen. Het feest wordt ook wel Epifania of Theofanía (Verschijning van de Heer) genoemd. In de katholieke feestenhiërarchie is Driekoningen een feest van de hoogste rang, net zoals Kerstmis, Pasen en Pinksteren. In de orthodoxe kerken in Griekenland en Oost-Europa wordt op 6 januari vooral de doop van Christus in de rivier de Jordaan door Johannes de Doper herdacht. Met de viering van de komst van de drie koningen wordt de kerstkring, de periode tussen kerstavond en Driekoningen, afgesloten. Deze periode komt precies overeen met de oud-germaanse ‘Joeltijd’, waarbij gedurende 12 dagen uitbundig de midwinter (en dus de terugkeer van de zon) werd gevierd.

Wijzen uit het Oosten

Alléén Mattheüs (2, 1-12) spreekt over “wijzen uit het Oosten”, die een ster volgen, die hen moet leiden naar de jonggeboren Koning der Joden. Mattheüs noemt echter géén aantal en ook géén namen¹. In Jeruzalem aangekomen brengen zij koning Herodes in verwarring: deze weet namelijk helemaal niets over een nieuwe koning en voelt zich bedreigd. Hij verzoekt de wijzen – na overleg met zijn schriftgeleerden over de betreffende profetieën – hem op de hoogte te houden van hun bevindingen “opdat hijzelf het Kind kan gaan aanbidden”. Wanneer de wijzen het Kind gevonden hebben, vallen zij op hun knieën en bieden het Kind de geschenken aan: goud (koningsschap), wierook (gebed) en mirre (zalving). De wijzen, in hun dromen gewaarschuwd, achten het wijzer niet terug te gaan naar koning Herodes, maar keren huiswaarts via een andere route. We kennen allemaal het vervolg: koning Herodes laat alle pasgeboren jongetjes in Judea doden. Gelukkig wordt óók Jozef in een droom gewaarschuwd en vlucht tijdig met Maria en het Kind naar Egypte.

Vierde wijze

Náást de drie wijzen Melchior, Caspar en Balthasar zou er volgens Russische overlevering nog een vierde wijze zijn geweest, Coredan genaamd. Coredan heeft óók een geschenk bij zich: drie prachtige rode

edelstenen. Deze wijze is tegelijkertijd met zijn drie kompanen op pad gegaan, maar onderweg wordt zijn kameel kreupel. Op het afgesproken ontmoetingspunt vindt hij – in een boom gekerfd – de boodschap, dat de anderen hem in Bethlehem zullen opwachten. Hij hoeft de Ster maar te volgen. Onderweg komt hij echter een hoop ellende tegen en pleegt goede daden: hij helpt een gewond kind, betaalt de schulden en koopt een huis ten behoeve van een arme weduwe en – tenslotte – koopt hij in een oorlog een aantal boeren vrij, die op het punt staan door vijandelijke soldaten vermoord te zullen worden. Elke goede daad kost hem een edelsteen. En ná elke goede daad is hij óók de Ster kwijt. Coredan is nu straatarm. Hij maakt lange omzwervingen in de ijdele hoop, de Ster weer terug te vinden. “Misschien op zee”, zo denkt hij. Hij neemt – als geketende galeislaaf – vrijwillig de plaats in van een veroordeelde misdadiger. Na een jarenlange periode onder verschrikkelijke omstandigheden wordt Coredan plotseling vrijgelaten. De nacht daarop droomt hij van zijn Ster en van de tocht die hij als jongeman had ondernomen. En in zijn droom hoorde hij plots een stem: "Sta op en vertrek. Haast je!" Hij opende zijn ogen en zag aan de hemel weer zijn Ster, schitterender dan ooit. Meteen ging hij op stap en volgde haar. Zij voerde hem tot bij de poort van een grote stad. Daar werd hij opgenomen in een massa van opgewonden mensen, die de stad uittrokken tot buiten de muren. Op een heuvel stonden drie kruisen opgericht. Boven het middelste kruis bleef zijn Ster staan. Direct daarop flitste er een bliksemstraal uit de hemel die de oude man op de grond wierp. In doodsangst kreunde hij: "Moet ik dan toch sterven zonder U gezien te hebben? Ben ik dan toch vergeefs als een pelgrim door steden en dorpen getrokken om U te vinden, Heer?" De man aan het kruis keek hem aan met een blik waaruit goedheid en liefde spraken. En hij zei: "Coredan, jij hebt mij getroost toen ik bedroefd was, en gered toen ik in levensgevaar verkeerde; jij hebt mij gekleed toen ik naakt was." Toen slaakte hij een luide kreet en gaf de geest. Een diepe innerlijke rust daalt daarna over Coredan. Hij weet het nu zeker: "Dit is de koning van de wereld, de man die ik al jaren heb gezocht." Coredan is dan precies 33 jaar onderweg geweest².

Een prachtige en aangrijpende legende. Volgens oude overleveringen is het echter wél zeker, dat de hoofden van de Driekoningen (de echte, de heilige wel te verstaan) rusten in een reliekschijn in de Driekoningenkapel

van de Keulse Dom. Zij zouden door Sint Thomas (u weet wel, de 'ongelovige') tot bisschop zijn gewijd. De mannen zouden nagenoeg op dezelfde dag zijn gestorven. Hun reliekschrijn is de mooiste en de rijkste ter wereld naar het schijnt en dat komt hen toe³.

Folklore

Rond het kerkelijke feest van Driekoningen hebben zich in veel Europese landen tradities gevormd. Vaak hebben deze tradities een heidense achtergrond. Waar het precies vandaan komt, is onbekend, maar veel gebruiken gaan terug naar de Germaanse tijd. Tijdens midwinter hielden de Germanen nieuwjaarsfeesten, offerden ze voor vruchtbaarheid en ontbrandden ze vuren om boze geesten te verjagen. Het eten van koningskoek of bonenbrood, waar één of twee witte en een zwarte boon in werden meegebakken, is een restant van de offermaaltijden. Het vinden van de boon betekende het einde van de vastenperiode voor de Germanen. Nu mag de vinder een dag de koning zijn over de anderen.

Er zijn meer gebruiken, zoals het kaarsje springen, dat doet denken aan de grote midwintervuren van de Germanen. Het verkleed als koningen door de straten lopen met een ster komt uit de middeleeuwen. Zingend trokken veelal arme kinderen langs de deuren om snoep of eten en soms geld op te halen.

Legendarisch is het verhaal van de Vlaamse schrijver Felix Timmermans: *Waar de sterre bleef stille staan*. Om geld op te halen voor een pintje in stamineeke 'Het Zeemeerminneke', trekken de manke herder Suskewiet, de palingvisser Pitjevogel en de bedelaar Schrobberbeeck met een draaiende ster zingend langs de huizen. Terwijl Suskewiet de ster draaiende houdt, zingen de drie mannen:

Wij zijn de Drie Koningen met hun ster.

Wij komen gerezen van heel ver.

Wij gingen en zochten overal, over berg en over dal.

En waar de sterre bleef stille staan,

zijn wij mee drieën naar binnen gegaan.

De draaiende ster - een onmisbaar attribuut - is eigenlijk een overblijfsel van het oude gebruik om met grote vuren het einde van de Joeltijd te

vieren. Men ging ervan uit dat het licht tien dagen had stilgestaan en dat het nu terugkeerde⁵.

Wereldwijd

De folklore rond Driekoningen beperkt zich niet tot eigen land; ook in andere landen wordt Driekoningen gevierd⁶.

Driekoningen is in Italië het equivalent van onze Sinterklaas, een kinderfeest dus, want dan brengt de heks Befana snoepjes en cadeautjes en worden er veel zoetigheden gegeten⁷. In Rome trekt geen Driekoningenstoet, maar de heks Befana door de straten rond. Alle heksen, groot en klein hebben één ding gemeen: ze hebben snoep bij zich voor kinderen. Net als in Spanje krijgen de kinderen cadeau's in hun schoen of kous. Alleen deze worden gebracht door... juist, de heks Befana!

In Polen wordt dit feest in huiselijke kring gevierd met permanent gedekte tafels. Midden op tafel ligt een soort vogelnest van stro. Dit als een herinnering aan de kribbe in de stal. Hierover heen wordt een tafelkleed gelegd. In het ontstane holletje wordt een stukje ouwel gelegd. Iedere gast breekt hier een stukje van af en eet dat op. Dit betekent ongeveer: het gaat je goed in dit nieuwe jaar, moge honger en ellende je bespaard blijven. In Beieren bestond de gewoonte om op Driekoningen met een stuk gewijde krijt op de huisdeuren de letters CMB (Christus Mansionem Benedicat: moge Christus deze woning zegenen) met een jaartal. In de volksmond verbasterde deze afkorting al heel gauw tot Casper Melchior en Balthazar. In Spanje is het voornamelijk een kinderfeest. Kinderen schrijven een brief met een verlanglijstje naar de Driekoningen. Op 6 januari zijn er optochten waarbij de koningen snoepgoed naar de kinderen gooien. Er wordt een driekoningenbrood gebakken. Degene die de boon vindt die in het brood wordt meegebakken, is voor de dag de baas. Na de optocht zetten de kinderen hun schoenen onder de kerstboom. Ook leggen ze cadeau's neer voor de koningen en hun kamelen (cognac, walnoten en water). Lieve kinderen vinden de volgende dag cadeau's onder de boom, stoute kinderen een zakje houtskool (gemaakt van suiker).

Tenslotte Griekenland. Aan de vooravond houdt de priester in de kerk een zegeningsgebed. Hij bekruipt het water en zegent de mensen op hun voorhoofd met een in het water gedoopt bosje basilicum. Kinderen zingen aan de deur kálanda (kinderliedjes) over het licht en de zegening. Na de

ochtendmis gaat men in processie, met de icoon van Jezus' doop in de Jordaan, richting het dichtstbijzijnde water: het strand, de haven, rivier of meer. De priester zegent daar het water, door er een kruis in te gooien, als symbool voor de doop van Jezus. Als er ter plekke gezwommen kan worden, zullen meestal een paar stoere jongens het koude water induiken om het kruis als eerste weer naar boven te halen en het terug te geven aan de priester. De gelovigen nemen het gewijde water mee naar huis, voor het gebed en om hun woning te besprenkelen. Sommigen drinken het zelfs. De priester zal ook de huizen van de gelovigen gaan zegenen: een kort gebed in elke kamer, door het hele huis, de tuin, met een bosje basilicum het water rondsprekend.

Een goed kerstfeest toegewenst en vergeet vooral niet, dat een versierde boom ná Driekoningen volgens de oude Germanen ongeluk brengt!

Wim Nolens

1. Vermoedelijk is het getal 'drie' de logische consequentie van het aantal gegeven geschenken.
2. Bron (o.m.): <http://kunst-en-cultuur.infonu.nl/feestdagen/610-drie-koningen-of-toch-vier.html>
3. Bron: <http://www.volksliedarchief.nl/driekoningen.htm>; lees het prachtige verhaal van Jan Naaijkens "Driekoningen in de Kempen"
4. <http://kunst-en-cultuur.infonu.nl/feestdagen/610-drie-koningen-of-toch-vier.html>
5. Bron: <http://www.jansimons.nl/index.html>; klik achtereenvolgens op 'Bronnenmagazijn', 'Christelijke feesten' en 'Driekoningen'.
6. Bron: <http://members.chello.nl/c.spilt/Epifania.htm>
7. Bron: <http://italiaanse-nagerechten.skynetblogs.be/post/162889/driekoningen-epifania-of-la-befana-nagerechten>

Column

Tussen Sinterklaas en kerst is de crisis dan toch begonnen, althans dat begrijp ik uit het nieuws. De politiek heeft het nu immers aangegeven, alhoewel er nog wat weifelend over wordt gedaan. Want tegelijkertijd wordt gezegd dat als de Nederlandse economie naar verwachting volgend jaar met een half procent krimpt, we in de visie van onze minister van financiën dan nog steeds even rijk zijn als nu. Daarnaast sprak hij al eerder over het bijzondere effect dat de economie nu weliswaar in zwaar weer verkeert, maar desondanks de koopkracht door een lagere inflatie voor burgers hoger kan uitvallen. Elk nadeel heeft zijn voordeel zullen we maar zeggen.

Steeds vaker hoor ik verhalen over niet rond kunnen komen. Zijn de prijzen dan echt zo gestegen of is het niet kunnen rondkomen te wijten aan de gewenning aan een te hoog uitgavenpatroon voor het begin van de 'kredietcrisis'? De benzineprijs bijvoorbeeld is de laatste periode alleen maar gedaald en de vliegvakanties worden er ook niet duurder op. Koop je een grote auto, dan kun je er nu soms al een kleine bij pingelen. Voor de meesten van ons valt het allemaal wel mee. Wellicht zullen de variabele beloningen over het afgelopen jaar wat tegenvallen, maar minder loon zullen de meesten van ons niet gaan ontvangen. Toch zal er volgend jaar wel wat te merken zijn: gepensioneerden zullen waarschijnlijk merken dat hun pensioenen volgend jaar niet of nauwelijks worden geïndexeerd en de ziektekosten zullen ook wat hoger uitvallen. Maar arm zullen we nog niet worden.

Zelfstandigen in de detailhandel zullen het waarschijnlijk duidelijker gaan merken: er is immers de neiging om minder uit te gaan geven en bepaalde uitgaven wellicht nog even uit te stellen. En ook degenen die zich laten inhuren door bedrijven of particulieren voor bepaalde (interim) klussen zullen merken dat het lastiger wordt om aan een nieuwe opdracht te komen en dat de uurtarieven onder druk staan. En mocht op korte termijn je hypotheekrente opnieuw moeten worden vastgesteld, dan is het aannemelijk dat de rente wat hoger zal uitvallen; de afgelopen jaren lag die immers wel erg laag.

We worden 'gewoon' wat minder snel rijk dan we gewend waren of we gaan er iets op achteruit. Het vieren van Sinterklaas en kerst heeft er in ieder geval nog niet onder geleden, want dit jaar besteedden we hieraan met elkaar toch weer meer geld dan in het vorige jaar. Inwoners van een land als Nederland hebben het gemiddeld gewoon nog altijd 'vreselijk' goed. Ik schrijf 'gemiddeld', want natuurlijk is er in Nederland ook een aantal mensen dat het inderdaad niet goed heeft, dat op of onder de armoedegrens leeft. De voedselbanken draaien voor onder meer deze mensen steeds vaker overuren. In Amerika levert de grote run op de voedselbanken nu overigens weer extra werkgelegenheid op: de voedselbanken kunnen het werk met de huidige bezetting namelijk niet aan.

Maar laten we vooral eens aan die klanten van de voedselbanken denken, of liever nog: iets voor hen doen, als we dit jaar niet aan een zes- of zeven-, maar 'slechts' aan een vier- of vijf-gangen diner zitten met kerst. En niet vier champagneflessen openploppen met Oud & Nieuw, maar 'slechts' twee of drie. Er zijn mogelijkheden genoeg om je in te zetten: zelf rechtstreeks de mensen benaderen of via organisaties die zich daarvoor inzetten. Je kunt helpen met geld of in eigen persoon. Bijvoorbeeld via de kerken, maar ook via de gemeente, stichtingen, etc.

Ik wens u zalige kerstdagen en een voorspoedig Nieuwjaar.

Vincent van Baaren

"Niemand is zo arm dat hij niets te geven heeft, niemand is zo rijk dat hij niets te ontvangen heeft".

Paus Johannes Paulus II